

Bibliográfia

- Anand Duff, Jolyon Pinder, Robert Pryce: *Maastricht and Beyond: Building the European Union*. London, 1994.
- Anthony H. Cordesman: *The Lessons and Non-Lessons of the Air and Missile War in Kosovo*, CSIS, 1999.
- Boled, Anand & Wessel, R. Anand: *The Changing Functions of the Western European Union: Introduction and Basic Documents*. Dordrecht
- C. Kelleher: *The Future of European Security: An Interim Assessment* Penguin Books, Washington D.C. 1995.
- David Hobbs: *Úrhadviselés*, Kossuth, Budapest 1994.
- G. Wyn Rees: *The Western European Union at Crossroads*, Westview Press, Oxford 1998.
- Heathcoat-Amory D: The steps for Western European Union. *The World Today*, Vol. 50, No. 7, July 1994.
- Jane's Defence Weekly*, 12 February 1997
- Jolyon Howorth-Anand Menon: *The European Union and National Defence Policy* Routledge, London 1997.
- Joseph Fichett: EU Completes Plan for Own Forces. *International Herald Tribune*, 1999. december 10.
- Mathias Jopp-Hanna Ojanen: *European Security Integration*, WEU Institute for Security Studies, Paris 1999.
- Paul Neville-Jones: The Genscher-Colombo proposals on European Union. *Common Market Law Review*, Vol. 20, 1983.
- William Droziak: Europe Force Plan Draws a U.S. Caution on NATO. *International Herald Tribune*, 1999. december 16.

Somogyi Áron Mátyás:

A személyhez fűződő jogok és a sajtószabadság összeütközésének egyes kérdései a magyar jogban

Bevezetés

„Huszonkét éves vagyok. Így
Nézhetett ki ősszel Krisztus is
Ennyi idősen; még nem volt
Szakálla, szőke volt és lányok
Almodtak véle éjjelenként”

1931-ben Radnóti Miklóst, idézett gyönyörű verséért vallásgyalázásért elítélték, verseskötetét elkobozták és csak Sík Sándor személyes közbenjárása akadályozta meg az egyetemről való kicsapását.

Manapság a sajtóban - „operettnyilas és múnáci”, „szekus”, „bőgatyás”, „csurkista”, „nemzetvesztő” – ilyen és ehhez hasonló kifejezéseket lehet olvasni, nyilatkozatokban hallani, és a bíróság nem állapítja meg a becsületsértést.² Ezek a gondolatközlések nagyon messze állnak Radnóti Miklós megejtő szépségű versétől, amely miatt őt marasztalás érte. Felmerült bennem a kérdés, hogy hol van a határ, milyen elvek mentén dönt a bíróság és mit mondanak a jogszabályok? Személyhez fűződő jogok és véleménynyil-

¹ Radnóti Miklós: Arckép In:Radnóti Miklós összes versei és versfordításai. Szépirodalmi Könyvkiadó Bp. 1993.

² Dénes Vera: Töltőtoll és paragrafushurok, in: Sajtószabadság és személyiségi jogok – fel szerk.: Halmi Gábor

vánítás. Két érdek ütközik, melyik az előrébbvaló? Mi a fontosabb az egyén véleménye, vagy a másik ember becsülete?

A személyiségi jogok a második világháború után kerültek előtérbe az egész világon. Ezt bizonyítja több nemzetközi egyezmény: az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, *Emberi Jogok Európai Egyezménye*, *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya*.

Magyarországon hosszú és jelentős történeti fejlődés előzte meg a mai hatályos szabályozást. A szocializmus hatalomra jutásával a személyiség védelme üres szólamává vált. A Ptk., csak néhány személyiségi jogot nevesít, de hatékony védelmi eszközöket nem biztosított. Legfelsőbb Bíróság 1953-ban született III. sz. elvi döntése, gyakorlatilag megszüntette a nem vagyoni kártérítés intézményét. Az 1977-es „Ptk. módosítása megtett mindent, ami rajta állt: sietett megszüntetni két „technikai” akadályt. Bevezette a nem vagyoni károk megtérítését, és bővítette, illetve részletezte az egyes különös személyiségi jogokat.”³

A vélemények valóban szabad közlésének lehetősége azonban csak a rendszerváltozás után vált valóra. A sajtó egyre nagyobb teret kapott és egyre több minden jelent meg. Az Alkotmánybíróság két „jogtörténeti jelentőségű határozata”⁴ kifejté a személyiségi jogokról és a véleménynyilvánításról való álláspontját. Ezzel a két döntéssel, megindul magyar jogalkalmazás is a személyiség valódi védelmének elérése felé.

A személyhez fűződő jogok és sajtószabadság illetve ennek „anyajoga” a szabad véleménynyilvánításhoz való jog, három jogágban is ütközik: alkotmányjog, a polgári jog és a büntetőjog területén. Jelen dolgozatban, az alkotmány szintjén való összeütközéssel és a polgári jogi kérdésekkel foglalkozom, nem fogom tárgyalni a büntetőjogi vonatkozásokat.

1. A személyiségi jogok

1.1. A személyiség

A személyiségi jogok meghatározásához szükség van a személyiség definiálására. A személyiség hordozója az ember. Minden ember egyedi, egyszeri és megismételhetetlen. Az embernek a jog által érinthetetlen lényege, személyisége van. Ebben különbözik az ember, a többi élőlénytől.

„A személyiség a maga alkotó szabadságával a társadalom szempontjából értékes javakat – kultúrértékeket – tud létrehozni, melyekre a társadalomnak szüksége van... minden embernek lehet képessége ily érték létrehozására”⁵. A személyiséget Balás P. Elemér a következőképpen szemlélteti „a személyiség eleven folyam, mely sohasem áll meg és a saját medrében halad a külső világnak más lényegű tárgyai közt.”⁶ A személyiség maga a folyam, és a meder az, amit a jog érzékelhet belőle. A meder kijelöli a korlátokat, de a benne folyton áramló folyamnak az áramlásába, nem tud beleszólni.

A személyiség az ember testi és lelki tulajdonságait, társadalmi meghatározottságát adja. Az ember személyisége érték és értékek alkotására képes, ezért kell fokozottan védeni. Az embernek, egyedül kell rendelkeznie saját cselekedetei felől, ezt a szabadságot a jognak kell biztosítani. A személyiség fogalmába a testi, szellemi működés is beletartozik, de a jog csak a külső világban érzékelhető magatartásokat szabályozza. Ezért nehéz a személyhez fűződő jogok sérelmét megítélni, hiszen maga a sérelem más ember számára láthatatlan – lelki – síkon történik.

„A személyiség meghatározott életminőséget jelent, nevezetesen az ember szabadon rendelkezik önmaga felől, továbbá

³ Sólyom László: A személyiségi jogok elmélete KJK, 1983.

⁴ Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme, sajtó-helyreigazítás, Hvgorac 2001.

⁵ Balás P. Elemér: Személyiségi jog, in: Szladits Károly (szerk.) Magyar Magánjog, Bp. 1941. 636. old.

⁶ Uott.

megilletik az emberhez méltó életfeltételek.”⁷ Az emberi cselekvéseket számos motiváció határozza meg, ezek között elsődleges a víz, táplálék, hőmérséklet, tér. Ezen alapfeltételek megszerzése után, más értékek fogják meghatározni cselekedeteinket, úgy mint a vallás, kultúra, stb. Az emberi magatartás célja az önmegvalósításra való törekvés. Minden ember más. Személyiségünk megvalósulásában fejeződik ki különbözőségünk. Az emberhez méltó életfeltételek azokat a vagyoni és nem vagyoni körülményeket jelentik, amelyben a személyiség képes a kibontakozásra.⁸

Összegezve az eddigieket, a személyiség az ember egyediségét meghatározó, értékhordozó és értékalkotó részünk, amely döntéseiben szabadon viselkedik, célja önmaga megvalósítása.

1.2. A személyiségi jogok

A személyiségi jogok feladata a személyiség és az azt hordozó személy védelme. „Az általános személyiségi jogok átvették a tulajdon eredeti autonómiát biztosító funkciójának egy részét, államosított lett az autonómia garantálása.”⁹

„Az alkotmányban megjelölt személyiségi jogoknak át kell hatnia az egész állami szervezetrendszer és az egyes emberek eljárását.”¹⁰ A Ptk. személyiségi jogainak tehát az alkotmány rendelkezései – a nemzetközi szerződések, valamint Ptk. alapelvei – biztosítják az alapot. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az általános személyiségi jog arra szolgál, hogy védjék az ember autonómiájának egy minden alól kivont részét „amelynél fogva – a klasszikus

⁷ Dr. Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme A sajtó-helyreigazítás, Hvgorac Bp. 2001. 41. old.

⁸ Vö. i.m. 42-43. old.

⁹ Sólyom László: Polgári jogi kérdések az Alkotmánybíróság gyakorlatában

¹⁰ Jobbágyi Gábor: Személyi és családi jog, Szent István Társulat, Budapest, 2000 58. old.

megfogalmazás szerint – az ember alany nem válhat eszközzé vagy tárggyá”[64/1991.(XII.17.) AB határozat]¹¹ A személyiségi jogok tehát, védik az embernek érinthetetlen lényegét, de ezt mindegyik jogág a maga sajátos rendelkezéseivel és eszköztárával teszi meg.

A személyiségi jogok alanya csak jogképes személy lehet. A személy lehet természetes személy, illetve jogi személy. Jogi személyeket csak azokban a személyhez fűződő jogokban illeti meg a védelem, amelyek nem csak természetes személyhez fűződhetnek. Egyes vélemények szerint – Petrik Ferenc – a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságokat is megilleti a személyhez fűződő jogok védelme.

A jogképességhez tartozó kérdés itt is fennáll, azaz hol kezdődik a jogképesség és mi annak a vége. A méhmagzatot is megilleti a személyhez fűződő jogok védelme, azzal a feltétellel, hogy élve születik. Álláspontom szerint a magzat személyhez fűződő jogainak védelmének érdekében gondnok kirendelhető, azért mert a törvény nem rendelkezik úgy, hogy csak a vagyoni jogok védelme illeti meg a méhmagzatot. A gondnok kirendelés szabálya a polgári törvénykönyv a következőképpen szabályozza

Ptk. 10. § A gyermek részére már megszületése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez jogainak megóvása érdekében szükséges, különösen ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van.

A személyiségi jogok a halállal megszűnnek, mivel a jogképesség is megszűnik. A kegyeleti jog az elhunyt hozzátartozóit illeti meg.

¹¹ Forrás: Dr. Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme A sajtó-helyreigazítás, Hvgorac Bp. 2001. 62. old.

2. A szabad véleménynyilvánításhoz való alapjog és a sajtó

2.1. A szabad véleménynyilvánításhoz való alapjog

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 10. cikkében megfogalmazza, hogy „minden embernek joga van a vélemény és a véleménynyilvánítás szabadságára”¹²

A Magyar Köztársaság Alkotmánya is deklarálja a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot.¹³ A szabad véleménynyilvánításhoz való alapjog az úgynevezett kommunikációs alapjogok „anyajogává” vált. Az Alkotmánybíróság döntésében külön megnevezi azokat a jogokat, amelyek ebből az alapjogból nőttek ki. Ezek az alapjogok: a szólás és sajtószabadság - magában foglalja az informáltsághoz való jogot és az információk megszerzésének szabadságát. Ide tartozik még a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága, a lelkiismereti és vallásszabadság, valamint a gyülekezési jog. Kiemelkedő szerepe van ezen alkotmányos alapjognak. „Ez a jogegyüttes teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban. Történelmi tapasztalat, hogy mindannyiszor, amikor a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozták, sérelmet szenvedett a társadalmi igazságosság, az emberi kreativitás, csökkent az emberben rejlő képességek kibontakozásának lehetősége. ... Az eszmék, nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele.”¹⁴

A szabad véleménynyilvánításhoz való alapjog társadalom és személyiség fejlesztő hatású. Az a társadalom, ahol lehetőség van a gondolatok szabad cseréjére, képes a fejlődésre. Ahol az ál-

¹² Ezt a 1993. évi XXXI. Tv. A belső jog részévé tett

¹³ 1949. évi XX. Tv. 61.§ (1);(2)

¹⁴ 30/1992. (V.26.) AB határozat

lampolgárok félelem nélkül elmondhatják azt, amit gondolnak, ott érezheti magát biztonságban, szabadon az ember. A kérdés az, hogy ez a rendkívül fontos alapjog korlátozható-e? Az élethez és az emberi méltósághoz való jog az egyetlen, abszolút jog, amely nem tűr semmiféle korlátozást. Lehetőség van szabad véleménynyilvánítás korlátozására, de csak másik alkotmányos érték védelmének érdekében és csak akkor, ha ez másképpen nem érhető el. Az Alkotmánybíróság döntésében felhívja a figyelmet az arányosság követelményére. „Alkotmányellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az, kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan.”¹⁵

A szabad véleménynyilvánítás, mint alapjog elengedhetetlen feltétele a demokratikus államberendezkedésnek, a társadalmi rendnek. Ez az alapjog magában foglalja a információ szabad áramlásának szabadságát.

2.2. Sajtó és sajtószabadság

A társadalmi együttélés fontos eleme a vélemények szabad cseréje, ennek egyik fontos eszköze a sajtó. Egyszerre nagy számú befogadó számára teszi lehetővé a közlést. A sajtó kettős hatással bír. Egyfelől közelebb hozza az embereket és az általuk hordozott információkat egymáshoz, segíti megismerni másokat, ezáltal társadalom- és személyiségfejlesztő hatású. Másrésztől közvetlensége és technikai fejlettsége által képes behatolni az egyes személyek magánautonómiájába, ezáltal képes kiszolgáltatni az egyént a közösségnek. A név, a képmás, a magántitok mind eltűnhetnek, megszűnhetnek a személyiséget egyedülállóan jellemezni. A személyiség képlékeny lesz, elveszítheti egyediségét, a tömegbe olvadhat.¹⁶

¹⁵ 30/1992. (V.26.) AB határozat

¹⁶ Törő Károly: Sajtószabadság és személyiségvédelem

A sajtó feladata,¹⁷ az objektív tájékoztatás, a szabad véleménynyilvánítás, mint alapjog érvényesülésének biztosítása. Kérdésként merül fel, azonban az, hogy mindenki kifejezheti-e a véleményét az egyes médiumokban? Az egyes televízió- és rádióadásokban, illetőleg az újságokban nem juthat kifejezésre minden ember egyedi véleménye.

Ennek egyik objektív oka, hogy az egyes sajtóorgánumok terjedelme meglehetősen szűkös. Az egyes vélemények, illetve azok kifejezés módja nem sajtóképes, azaz nem felel meg objektív stílusztikai és tartalmi követelményeknek. A sajtóképesség fogalma átvezet a szubjektív okokhoz. A szerkesztők bírálják el, hogy mi sajtóképes. A bírálók határozzák meg, hogy mi az, ami bekerülhet az egyes kiadványba és mi nem. Nem engedhető meg egy demokratikus jogállamban, hogy egyes személyek politikai véleménye uralja a sajtót, ezáltal kiszorítsák mások véleményét, korlátozva ezzel a vélemények sokszínűségét a médiában.

BH1999. 356. *Nem sért jogot a kiadó, ha az adott sajtóorgánum felfogásával, nézeteivel ellentétes vélemény közzétételét megtagadja [Alkotmány 61. § (1) bek., Ptk. 75-76. §, 78. §, 206. § (1) bek., 213. §, 339. § (1) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek.].*

A sajtó feladata szolgálat, célja a nemzet közjavának az elősegítése.¹⁸ A sajtószabadság elvi deklarációja azonban nem elég egy demokratikus társadalomban, biztosítani kell a sajtó működésének feltételeit. Álláspontom szerint nem helyes korlátlan sajtószabadságról beszélni, mert az indulatok elszabadulásához vezet, ez pedig, ahogy már erről volt szó, a személyiség felemésztesztődéséhez vezethet. „A sajtó, nagy hatalom, az alkotmányos rend elérésében, de nem alkotmányos nagyhatalom.”¹⁹

¹⁷ 1986. évi II. tv.

¹⁸ Zoltán Ödön: A sajtóról és szabadságáról

¹⁹ Uott.

Napjainkban a sajtónak egyre nagyobb a jelentősége. A parlament ellenőrző szerepének csökkenése folytán, a sajtó gyakorol mind nagyobb ellenőrző szerepet a végrehajtó hatalom felett, annak dacára, hogy nem tartozik a klasszikus értelemben vett hatalmi ágakhoz. A piacgazdaság előretörésével, az eladhatóság szerepe megnőtt. A sajtó egyre éhesebb a szenzációra és a lehető legtöbbet akarja megmutatni a világból fogyasztói számára.

A törvényhozónak biztosítania kell azt, hogy a (közszolgálati) média tükrözze a véleményeknek azt a sokszínűségét, ami a társadalomban megjelenik. Ennek biztosítására vonatkozó felhívást az Alkotmánybíróság 37/1994. határozatában megtette, továbbá lehetséges megoldásokat kínált.

3. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke és az Európai Emberi Jogok Bíróságának kapcsolódó esetjoga.

1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon túlmenően és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a Cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgóképfelvételek vállalatok működését engedélyezéshez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együttjáró szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesítés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.²⁰

²⁰ Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke. Az 1993. évi XXXI. Tv. tette a belső jog részvé

„A véleménynyilvánítás szabadsága, a demokrácia sarokköve”²¹, ennek az alapvető szabadságjognak a deklarációját teszi meg az Emberi Jogok Európai Egyezményének tizedik cikke. A 10.cikkely 1.bekezdésében felsorolja a védett jogokat, a második pedig a jogok korlátozásának lehetőségeit foglalja magában. Az Emberi Jogok Európai Bírósága döntései során töltötte meg tartalommal az egyezményben leírtakat. Az egyes döntések alapelveit, az ott kifejtetteket a magyar alkotmánybíráskodás is beépítette gyakorlatába. A véleménynyilvánítás szabadsága kiterjed azokra a véleményekre is, amelyek kellemetlenül érintik, sokkolják az államot vagy az emberek egyes csoportjait. „Ezt követeli meg a pluralizmus, a tolerancia és a liberális gondolkodás, amelyek nélkül nincs demokratikus társadalom.”²² – derül ki a Handyside kontra Egyesült Királyság (1976) ügyből. Az államnak joga mérlegelni, hogy mi szükségszerű az erkölcs védelmében. (Müller és társai kontra Svájc 1988). A bíróság megállapította, hogy „életbevágó érdekünk megtudni minden tényt és a különböző lehetséges megoldásokat”²³, ezért csak megfelelő feltételek fennállta esetén lehet korlátozni a sajtószabadságot. (Sunday Times kontra Egyesült királyság 1979).

A továbbiakban néhány a sajtószabadság és a közéleti szereplők bírálatával kapcsolatos ügyet citálok ide, hogy ezeken keresztül mutathassak meg olyan jogi álláspontokat, amelyeket a magyar bíróságoknak is követniük kellene. Ezen ügyek közös sajátja, hogy közéleti szereplőket meglehetősen éles hangnemben bíráltak egyes nyugati sajtóorgánumban. A közhivatalok viselői a nyilvánosság fokozott érdeklődésének vannak kitéve. Ezeknek az embereknek többet kell feladniuk magánéletükből, mint más embernek.

²¹ Donna Gornien: Rövid útmutató az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez

...

²² uott. 77.old.

²³ uott. 81. old.

Ők azáltal, hogy fontos pozíciót vállaltak, ezáltal vállalták a keményebb kritikákat, és tűrniük kell, azontúl is még, amikor az ügynevezett átlagember személyhez fűződő jogait már megilleti a védelem.

Jörg Haider egy nyilvános beszédében olyan kijelentést tett, amely szerint „a második világháborúban résztvevő összes katonák, a németeket is beleértve, a békéért és szabadságért harcoltak, ezért ők együtt rakták le az alapjait napjaink demokratikus társadalmainak”. Erre egy újságíró – aki a kérelmező volt a Bíróság előtt – őt egyebek mellett idiotának titulálta. Ausztriában a jogalkalmazók elmarasztalták. Strasbourgban helyt adtak kérelmének, arra való hivatkozással, hogy a beszéd provokatív jellegéhez képest nem volt aránytalan az újságíró értékítélete. Ennek fényében nem volt szükséges, a hatóságok beavatkozása egy demokratikus társadalomban. A Bíróság, amint ez az esetjogból kiderül – és ez összecseng a magyar alkotmánybíráskodás gyakorlatával – a szükségesség és arányosság mértékét vizsgálja. Az újságíró és a riportalany véleményét szét kell választani, nem tehető felelőssé a riporter alanyai véleménye miatt. (Jersild v. Denmark 1994)

A közhivatalok és közhivatalnokok fokozott bírálatóságának lehetősége nem terjed ki a bíróságokra és azok dolgozóira. Ennek fő oka az, hogy ezen embereknek nincs lehetőségük a nyilvánosság előtt válaszolni az őket ért kritikákra, míg a politikusok számára fennáll ez a lehetőség.

Nem illeti meg a fokozott védelem azokat a személyeket sem, akik egy közéleti kérdésben érintettként szerepelnek, ezáltal közszereplőnek minősülnek. (Nilsen and Johnsen v. Norway 1999.)

A Bíróság munkájából kiderül, hogy jogosnak tartja a szükséges mértékű beavatkozást abban az esetben, ha az, mások jogainak védelme érdekében történik. A Bíróság védelmet nyújt a gon-

dolatközlés, véleménynyilvánítás békés kifejezés estén, azonban ha ez erőszakos tettekhez is kapcsolódik, nem ad helyt a kérelmeknek.

Az esetek jelentős részében az államokat elmarasztaló döntés születik, amennyiben a kérdés a sajtó állami úton történő korlátozásával kapcsolatos. A Bíróság álláspontja az, hogy a sajtó a társadalom éber őre (public watch-dog) és e tekintetben csak rendkívül indokolt esetekben korlátozható a közhatalom által.²⁴

Úgy látom, hogy a magyar társadalom és államberendezkedés elindult a jogállamiság útján. A strasbourggi bíróság által tárgyalt ügyek között, sok olyan van, amelyeknek megoldása precedens lehetne hazai ügyekre is. A magyar Alkotmánybíróság nagyon sokat tett azért, hogy az európai jogfejlődés magjait nálunk is elhintse, és jogi kultúránkban legyen még egy újabb kapcsolódási pont, amelyen keresztül csatlakozni tudunk a nyugati államokhoz. Nem tudom, hogy lehet-e egy társadalom fokmérője a sajtóban megjelenő kemény kritikák száma és minősége, de úgy látom, hogy „lemaradásunkat” sikerül kompenzálnunk.

²⁴ Forrás és idézetek: Grád András: Kézikönyv a strasbourggi emberjogi ítélkezéséről, Hvgorac, 2000.

4. A becsülethez, emberi méltósághoz és a jó hírnévhez való jog

„A becsület: a személyről a társadalomban kialakult értékítélet, amelynek kedvezőtlen megváltozása jelenti a becsület sérelmét.”²⁵ A becsület sérelmét jelenti minden olyan magatartás, amely aránytalanul bántó, lekicsinylő, méltatlan az érintett személyre nézve. A becsület véleménynyilvánítás alkalmával két esetben sérülhet. Először akkor, ha a bíráló személy tudja, hogy valótlan tényt állít, híresztel vagy való tényt hamis színben tüntet fel, illetőleg akkor, ha a bíráló azért nem tud erről, mert a „hivatása, vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint - az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel - elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta”²⁶

A jó hírnév sérelmét jelenti, különösen, ha valaki más személyre vonatkozóan valótlan dolgot állít vagy híresztel, illetőleg, ha való tényt hamis színben tüntet fel. A Ptk. megfogalmazása szerint a fentiek a jó hírnévhez való jog különös sérelmét jelentik, azonban a bírói gyakorlat azonosította a két megfogalmazást. A becsület és a jó hírnév fogalma közötti különbség a hétköznapi beszélt nyelvben csak fokozati.

A jó hírnév védelméhez való jog a természetes személyeket és a jogi személyeket egyaránt megilleti, a becsület védelme azonban csak a magánszemélyek sajátja. A jó hírnév és a becsület illetőleg az emberi méltósághoz való jog védelmét gyakorlati eseten keresztül mutatom be.

Az egyik legizgalmasabb ügy, a füzesabonyi polgármesterrel kapcsolatos ügy. Olyan videofelvétel készült, amely nemi aktus közben ábrázolja a polgármestert (későbbi felperest). Az újságok – felperes kereseti kérelme szerint - a felvételnek a leírásával, és a

²⁵ ²⁵ Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme ... 87. old.

²⁶ 36/1994. (VI.24.) AB határozat

leírásnak a módjával megsértették a felperes jó hírnévhez és emberi méltóságához fűződő jogait. „A polgármester azzal érvelt, hogy... szexuális magatartása magánéleti körbe tartozik, a kifogásolt cikkeknek az aktusokat leíró részletei, valamint azok megállapításai”²⁷ mind magánéletét, mind orvosi hivatását ellehetetlenítették. Az újságok azzal érveltek, hogy fontosnak tartották egy kereszténydemokrata politikusnak, a pártja hivatalos nézeteivel ellentétes magatartásának bemutatását.

A bíróság csak egyes kijelentéseket tartott személyiségi jogot sértőnek. A felvételen látható magatartással kapcsolatos értékítéleteket mind jogosnak találták, utalva az alkotmánybírósági határozatokra. A bíróság a megjelentető lapok „filmkritikáját” ítélte jogsértőnek. A felvételek leírása merőben öncélú volt, nem fűződik hozzá semmilyen közérdek, érvel a bíróság.

Egy helyen vitatható a bíróság ítélete. Az újságok közzétették a felvételek elkészülésének helyszínét. A bíróság marasztalta a lapokat, mert nem tudták bizonyítani állításuk tartalmát. A 36/1994. AB határozat alapján, a polgármesternek kellett volna bizonyítania azt, hogy az újságírók rájuk irányadó szempontok szerint a tőlük elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztották.

²⁷Halmi Gábor: Közéleti szereplés kontra közügyek vitathatósága, in: Fundamentum 2000/2.

5. A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog

5.1. Elméleti alapvetés és a hatályos szabályozás

80. § (1) *A személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a más képmásával vagy hangfelvételével kapcsolatos bármiféle visszaélés.*

(2) *Képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához - a nyilvános közszereplés kivételével - az érintett személy hozzájárulása szükséges.*

(3) *Az eltűnt, valamint a súlyos bűncselekmény miatt büntető eljárás alatt álló személyről készült képmást (hangfelvételt) nyomós közérdekből vagy méltánylást érdemlő magánérdekből a hatóság engedélyével szabad felhasználni.*

„A személyiség megkülönböztetésének az eszköze az ember képmása és hangja, az ember, mint személyiség megjelenése a külső világban, az egyén megkülönböztetésének és azonosításának nélkülözhetetlen eszköze és feltétele.”²⁸

Az ember képmását és hangját különböző tárgyi eszközökkel rögzíteni lehet. A személynek kizárólagos joga a saját képmással és a hangfelvétellel való rendelkezés. A jogi személyt is megilleti címerének, azonosítójának védelme, annak jogosulatlan felhasználójával szemben.

Az egyént személyhez fűződő jogában sértik, ha képmásával jogosulatlanul visszaélnék. A visszaélés történhet jogosulatlan rögzítéssel, felhasználással, de megvalósulhat torzítással, montírozással stb. A jogsértés leggyakoribb megvalósulási formája a jogosulatlan nyilvánosságra hozatal. Az emberi képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozataláról csak az érintett személy rendelkezhet. Az engedélyezés elmulasztása jogsértést eredményez.

²⁸ Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme...

A nyilvánosságra hozatalt tágan kell értelmezni. Nyilvánosságra hozatalt jelen minden olyan esemény, amelynek alapján ezen, személyes értékek mások által, hozzáférhetővé válnak. Minden egyes bemutatáshoz ki kell kérni képmás és a hangfelvétel érintettjének a hozzájárulását.²⁹

5.2. Közszerelés

Az emberi személyiség a társadalomhoz tartozás és a másoktól való elkülönülés szerves egysége. Közszerelésnél védeni kell a közérdeket – ezt a célt szolgálja a közszerelés – de a magánérdeket is. Közszerelő esetében két érdek ütközik ebben az esetben a saját képmás és hangfelvétel védelme,³⁰ valamint a közérdekű adatok megismeréséhez való alapjog.³¹ A közösség tagjai számára lehetővé kell tenni a közszerelő közéleti tevékenységének megismerését, de biztosítani kell a magánélet védelmét is. Szükség van tehát a magánélet elhatárolására, amelyen belül a közszerelőt ugyanúgy megilleti a jogvédelem.³² A közszerelő, amikor a közszerelést vállalja, kilép a magánérdek köréből, ezért ezekben az esetekben, nem kell kikérni a közszerelő engedélyét képmásának vagy hangjának nyilvánosságra hozatalához.

BH 1994/ 127. A közélet szereplői által indított személyiségvédelmi perek elbírálásánál irányadó szempontok [Alkotmány 61. § (2) bek., 1986. évi II. tv. 3. § (1) bek., 1976. évi 8. tvr., Ptk. 76. §, 80. § (1)-(2) bek., 84. §, 354. §]

²⁹ u. ott

³⁰ Ptk. 80.§

³¹ Alkotmány 61.§

³² Törő Károly: A közéleti szereplés és a személyiségvédelem, Magyar Jog 1991/4.

Érdekes esetet kínál elénk az idézett bírósági határozat tényállása. Az ügy főszerelője G. Nagyné Maczó Ágnes, a Független Kisgazda Párt politikusasszonya. A Kurír újság Elefánt című satirikus melléklete egy fürdőruhás fotómontázst közölt le, kétszer is, amelyben a politikusnő fejéhez montírozott idegen testtel, a képviselőasszony erős karakterét kívánta hangsúlyozni. A másodfokú jogerős bírósági döntés teljes egészében elutasította, a felperes keresetét, azzal az indoklással, hogy a közéleti szereplőknek számolniuk kell azzal, hogy nem csak közéleti szereplésük lesz tárgya, a velük kapcsolatos tudósításoknak, kritikáknak. A jogerős ítélet ellen benyújtott felülvizsgálati kérelem folytán hozott ítéletében, a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezte a másodfokú bíróság döntését. A Legfelsőbb Bíróság megállapította a jogsértés megtörténtét és 300.000 Ft nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte az alperest, valamint további 300.000 Ft bírság megfizetésére. Fő kérdésként azt kellett eldöntenie a jogalkalmazónak, hogy a fotómontázs útján való megjelentetés a közszerelés körébe tartozott-e vagy ez már a magánérdeket sértő nyilvánosságra hozatal volt-e?³³

Annak ellenére, hogy szembehelyezkedem a Legfelsőbb Bíróság ítéletével, de én a másodfokú bíróság ítéletét tartom megalapozottnak, és a kérdéses képet a közszerelés körébe sorolom. Az újság, amennyire ez a dokumentumokból rekonstruálható, a politikusasszony közéleti tevékenységét igyekezett parodizálni. Továbbá az ilyen jellegű fotómontázst, alkotójának véleménynyilvánításaként értékelem. Az Alkotmánybíróság a 36/1994.sz. határozatában útmutatást ad a magyar bíróságok számára, a közszerelőkkel kapcsolatos véleménynyilvánítások megítélése tekintetében. A strasbourgi bíróság esetjoga is a vélemény szabadság elsőbbségét

³³ Halmai Gábor: Közéleti szereplés kontra közügyek vitathatósága, in: Fundamentum 2000/2.

fogalmazza meg. Az okozott sérelem nem áll arányban a büntetéssel, továbbá szükségtelen.

G. Nagyné Maczó Ágnes két évvel később újabb karikatúrának (vagy fotografiának) vált az alanyává, ezt pedig újabb perek sorozata követte. A politikusasszonyról karikatúrát közölt a Hócipő elsőként, farsangi számában, majd a Kurír is közölt. Ebben az esetben is fürdőruhás nőalak arcképéről a politikusasszony képmása ismerhető fel. A kép alatt a következő képaláírás szerepelt: **Független Kis-Gazda Playgirl (FKGP)**. A Kurír a képaláírást nem közölte és a karikatúrát fotografiaként tette közzé. Az olvasó nem tudta eldönteni, hogy véleményt lát-e vagy értéktételet. A másodfokon eljáró bíróság ezért marasztalta az újságot, majd a Legfelsőbb Bíróság túlmént ezen és megállapította, hogy a képmás felhasználása visszaélésszerűen történt, továbbá megállapította, hogy az ábrázolásnak ez a módja megsértette a felperes becsületét és emberi méltóságát.

A Hócipő esetében is marasztalt a bíróság, nem foglalkozott azzal, hogy a kép karikatúra-e vagy nem. Elfogadta a felperesi keresetet, amelynek értelmében eltiltotta lapot további jogsértésektől, az ítélet jogsértést megállapító rendelkezésének a közzétételére kötelezte.

5.3 A tömegszereplés

A képmás és a hangfelvételhez való jog védelmének, beszélni kell még a tömegfelvételtől. Tömegfelvétel esetén – főszabályként - nem kell az érintettek hozzájárulását kikérni a felvételek nyilvánosságra hozatalához. A tömegfelvétel fogalmát a mindennapi élet alakította ki, ugyanis olyan eseményekről is tájékoztatást nyújt a sajtó, amelyeken egyszerre több száz vagy ezer ember vesz részt. Lehetetlenség minden embert megkérdezni felvételek nyilvánosságra hozatalához.

A tömegfelvételnek két esetét különbözteti meg a szakirodalom.³⁴ Az első esetben a tömegfelvétel készülhet olyan eseményen, ahol szokásos a tévéfelvétel, hangfelvétel készítése. Ilyen lehet egy sportesemény vagy nagygyűlés. Ekkor lehetőség van arra, hogy rögzítsék az ott történeteket, sőt az sem sértő, ha valakit a kamera kiemel, de csak abban az esetben, ha a kiemelés a tudósítást szolgálja, nem egyéni gondolatok alátámasztását, illetőleg a jelenlévők bármilyen módon való minősítését. Az eseményen részt vevő személynek számolnia kell azzal, hogy képmása vagy hangja megjelenik.

A másik esetben olyan helyen készülnek a felvételek, ahol nem szokás felvételeket készíteni. Itt nem lehet kiemelni senkit, csak az érintett hozzájárulásával. Az engedélyezés történhet ugyan ráutaló magatartással is, de az érintett tudtán és akaratán kívül nem.

BH. 1985. 17. A képmás nyilvánosságra hozatalának tilalma nem vonatkozik a nyilvános eseményekről, rendezvényekről, táj- és utcarészletekről készült felvételekre, amikor tehát az ábrázolás módja nem egyéni, amikor a felvétel összhatásában örökíti meg a nyilvánosság előtt lezajlott eseményeket. A nyilvánosságra hozatalhoz a felvételen ábrázolt személy hozzájárulására van viszont szükség, ha - az összes körülményre tekintettel - megállapítható a felvétel egyedisége, egyéni "képmás"-jellege. [Ptk. 80. § (1) és (2) bek.]

A fenti ügy tényállása az volt, hogy a felperes egy macska-kiállításra jelent meg, ahol róla felvételek készültek. Az alperes ezeket a felvételeket egy szatirikus dokumentumfilmben mutatta be, amelyen jól felismerhető a felperes személye. A felperes keresetében arra hivatkozott, hogy az összeállításban képmása felismerhető, közzétételéhez nem járult hozzá. Az alperes védekezésében arra hivatkozott, hogy a felperesnek tudomása volt, arról hogy fel-

³⁴ Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme...

vételek készülnek a szóban forgó eseményről és a felperest, a kiállításról készült filmben nem tüntette fel hátrányos színben.

Első és másodfokon elutasították a felperes keresetét. A bíróság indoklásában megállapította, hogy az alperes nem járt el jogsértő módon, mert a felperesnek tudomása volt a felvételek készítéséről, azt ráutaló magatartásával engedélyezte, továbbá az alperes nem tünteti fel hátrányosan a felperest. A Legfelsőbb Bíróság döntésében megállapította, hogy abban az esetben, ha a felperesről készült képsor egyéni jellegű "képmás"-nak minősül, akkor jelentősége van annak, hogy a felperes hozzájárult-e a közzétételhez.

Hasonló döntés született „A lányok a térről” címmel vetített dokumentumfilmmel kapcsolatosan is. A film kifogásolt jelenete a felperest úgy ábrázolja, „mint amikor egy prostituált az utcán egy férfival tárgyal.” A felvétel rejtett kamerával készült, a képsorokon jól felismerhető a felperes arcképe. A tömegből való kiemelés pontosan meghatározott személyre irányul, annak hozzájárulása nélkül, ezért ez visszaélés a képmással.³⁵

³⁵ u. ott 141.old.

6. A sajtó-helyreigazítás

79. § (1) Ha valakiről napilap, folyóirat (időszaki lap), rádió, televízió vagy filmbíró valótlant közöl vagy híresztel, illetőleg való tényeket hamis színben tüntet fel - a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül - követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállása valótlant, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetőleg melyek a való tények (helyreigazítás).

(2) A helyreigazítást napilap esetében az erre irányuló igény kézbevételeét követő nyolc napon belül, folyóirat, illetőleg filmbíró esetében a legközelebbi számban azonos módon, rádió, illetőleg televízió esetében pedig - ugyancsak nyolc napon belül - a sérelmes közléssel azonos napszakban kell közzélni.

A sajtó-helyreigazítás, egy speciális személyiség védelmi eszköz. A sérelem okozója csak a sajtó lehet, és csak tényállítás útján valósítható meg, ebből következően, a reparáció is csak sajtó útján valósulhat meg.

A sajtó fontosságáról és közéleti szerepéről már esett szó. Itt csak utalok a fent elmondottakra. A sajtónak leglényegesebb feladata az objektív tájékoztatás, ezáltal képes elősegíteni a társadalomban gondolatok versenyt. Azok a tények, vélemények jutnak el a legtöbb emberhez, amelyeket a média tesz közzé. Ha a sajtóban a valóság egy eleme nem pontosan jelenik meg, akkor az a tömegtájékoztatási eszköz nem csak az objektív tájékoztatásban vetett hitet sérti meg, hanem a lehető legtöbb emberhez helytelen információt juttat el, ezzel nagyon széles körben sért(het)i meg az érintettek személyhez fűződő jogait. A sajtó-helyreigazítás megállapításának, azonban nem feltétele, hogy személyhez fűződő jogot sértsen.

Sérelem orvoslásának egyetlen eszköze, a helyreigazítás megjelentetése. Fontos tényként kell megjegyezni, hogy sajtó-helyreigazítási kérelemnek, csak tényállítás lehet az alapja, ebből

következően, ez a védelmi forma nem biztosít védelmet a vélemény-nyilvánítással okozott jogsértésekkel szemben. A PK 12.áf. a következőképpen fogalmaz:

„III. Véleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint a társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita önmagában nem lehet sajtó-helyreigazítás alapja.”

Azokban az esetekben, amikor nem vehető igénybe a sajtó-helyreigazítás akkor természetesen lehetőség van a Ptk. 84.§-ban felsorolt védelmi eszközök igénybevételére.

A törvény előírja, hogy a helyreigazítási közleményből ki kell derülni, hogy mely tényeket állított illetve híresztelt valótlanul, továbbá melyek azok a valós tények, amelyeket hamisan tüntetett fel, a kérdéses sajtóorgánium. Ha egy médium valótlan tényt állít, elegendő tény valótlanságának bizonyítása a bíróság előtt, a helyreigazításra kötelezéshez.

Valótlan tényt híresztel az, aki a más által állított valótlan tényt közlésezi.³⁶ A sajtó feladata a pontos tájékoztatás, ezért nem szükséges hogy a valótlan tényeket is közlése, a közvélemény érdeklődése nem indokolja ezt, állítja Petrik Ferenc. A sajtónak ugyanúgy feladata a gyors tájékoztatás, mint a pontosság. Ez a követelmény nem teszi lehetővé, hogy az újságíró minden egyes állítást kivizsgáljon, de az idő hiánya ugyanakkor, nem mentesíti a hiteles tájékoztatás kötelezettsége alól.

„Való tényeknek önkényesen kiragadott, tartalmi szempontból fogyatékos és emiatt téves következtetés levonására okot adó közlése a valóság hamis színben való feltüntetését jelenti.”³⁷

A sajtó-helyreigazítással kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 12-15. számú állásfoglalásai nyújtanak el-

³⁶ Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme... 256. old.

³⁷ LB. Pf. IV.20779/1989.- BH 1990/6. sz.210

igazítást. A sajtó-helyreigazítási kérelem elbírálásánál a megkérdőjelezett szöveget összességében, „a társadalmi érintkezésben általánosan elfogadott jelentésük szerint kell figyelembe lenni,”³⁸ nem szabad az egyes kijelentéseket a szövegkörnyezetből kiragadva, „elszigetelten” vizsgálni. „Ha a közlemény a maga egészében és összefüggéseiben megfelel a valóságnak, ez esetben egyes - az egészhez képest lényegtelen - részlet nem szolgálhat alapul a helyreigazításra.”

A sajtó-helyreigazítási keresetet az a személy indíthatja meg, akire vonatkozik, vagy aki felismerhető a kérdéses sajtóközleményből. Ha egyszerre több személyt érint a sérelmes közlés, akkor a az érintettek közül bárki felléphet, de csak a maga nevében járhat el. Jogi személy tagjait ért sérelem esetében csak az érintett személyek érvényesíthetik személyhez fűződő jogukat. Jogi személy is követelhet kártérítést, amennyiben a kifogásolt közleményből félreismerhetetlenül felismerhető.

A helyreigazítási kérelmet akkor lehet érvényesíteni, ha az illetékes sajtószervhez 30 napon belül helyreigazítási kérelem érkezik. Ha az nem tesz eleget a kérésnek, akkor bírósághoz lehet fordulni, de csak azokat a tényeket illetően, amelyek kijavítását a sértett fél az újsághoz intézett kérelemben megjelölt.³⁹

A helyreigazító közlemény tartalmáról a 15. számú kollégiumi állásfoglalás rendelkezik. A helyreigazítás tartalma lehet az érintett fél válaszelevele vagy a bíróság által megállapított szöveg, amit a sérelmes cikkel hasonló helyen és terjedelemben kell a helyreigazítást közzétenni. A közlemény tartalmára a következő feltételeket szabta a Legfelsőbb Bíróság:

A helyreigazító közleményből - a maga egészét, összefüggéseit is tekintve - ki kell tűnnie annak, hogy a kifogásolt sajtóközleménynek mely tényállítása valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetve melyek a

³⁸ PK 12. szám

³⁹ PK 13. szám

való tények. *A közlemény szövege nem alakítható úgy, hogy ezáltal a tartalma elveszítsse helyreigazító jellegét.*⁴⁰

A sajtó-helyreigazítás egy fontos eszköz a személyhez fűződő jogok védelmi eszköztárában, azonban csak korlátozott körben alkalmazható. Fontossága illetőleg jelentősége a sajtó jellegéből következik. Jelentős véleményformáló erővel rendelkezik a média, ezért nem szabad ellenőrizetlenül hagyni.

7. A személyiségvédelem eszközei

7.1. Objektív védelmi eszközök

84. § (1) *Akit személyhez fűződő jogában megsértenek, az eset körülményeihez képest a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:*

- a) *követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;*
- b) *követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;*
- c) *követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozással vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;*
- d) *követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő művoltától megfosztását;*

Egy demokratikus jogállamban a jog védelmi szerepköre kiemelendő, az egyéni biztonság, a zavartalan társadalmi együttélés biztosítása érdekében.⁴¹ A személyiségi jogokban az ember belső, legfőbb értékei jutnak kifejezésre, amelyek megkívánják a hatékony védelmet. A Polgári Törvénykönyv eszköztára a 84. szakaszban

került felsorolásra. A jogsértés mértékétől függően, más jogterület védelmi eszközeit is igénybe lehet venni. A közigazgatási jogi, de főleg a büntetőjogi eszközökre is tekintettel kell lenni, de azok fő elve a represszió és a prevenció.

A polgári jogi védelem elve a reparáció. A polgári jog sajátja a mellérendelt jogviszonyok léte, egyedül a polgári jog feladata a jogsértések orvoslása. Az egyes jogviszonyokban a részt vevő felek egyenlők, nincs különbség a felek között, egyformán jogképesek. A jogsértés létrejötte ezt az egyensúlyi helyzetet bontja meg. A védelmi és elégtételadási eszközöknek az célja, hogy a felbomlott egyensúlyt helyreállítsa. Továbbá az, hogy a jogsértés megtörténtének megállapítása után, a sérelmet szenvedett fél számára a helyrehozatal módját, annak mikéntjét, valamint mértékét meg lehessen határozni.

A személyiség védelmi eszközöknek objektív és szubjektív fajtáját különbözteti meg a jogdogmatika. Az objektív személyiségvédelmi eszközök a 84. § (1) a)-d) pontjaiban vannak felsorolva. Objektívek, mert ezeket az eszközöket a jogsértő felróhatóságától függetlenül, magának a jogsértés ténye által lehet és kell alkalmazni. Az e) pontban meghatározott védelmi eszköz a nem vagyoni kártérítés megítéléséhez szükséges a jogsértő felróható, vétkes magatartása.⁴² További szubjektív védelmi eszköz, a közérdekű célra fordítandó bírság.⁴³

A személyiségvédelmi eszközöket lehet egyenként vagy más szankciókkal együtt alkalmazni.

A jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása egyfelől preventív szankció, képes arra, hogy más jogsértőt elretentsen az ehhez

⁴² Összefüggésben a kártérítéssel, meg kell jegyezni, hogy a magyar kártérítési jog az objektív felelősség felé orientálódik jelenleg folyó új polgári törvénykönyv kodifikálása során. (Lábady Tamás)

⁴³ Törő Károly a kártérítés tartotta a leghatékonyabb védelmi eszköznek.

⁴⁰ PK 15. szám

⁴¹ Törő Károly Sajtószabadság és személyiségvédelem, Magyar Jog 1990/6.

hasonló magatartásoktól, ugyanakkor reparatív szereppel is bír, elégtételt ad a megsértett fél számára.

A kötelezés a jogsértés abbahagyására, akkor kerül előtérbe, ha a jogsértés folyamatos és az ítélethozatal idején is tart. Az eltiltás a további jogsértéstől szankció akkor kerülhet alkalmazásra, ha az ismétlődéstől tartani lehet. Ilyen rendelkezést hozott a bíróság a már ismertetett G. Nagyné Maczó Ágnes ügyében.

Az elégtételadásra való kötelezés aktív, cselekvésre kötelező szankció. A jogsértőnek bocsánatot kell kérnie, az általa megsértett féltől. Az elégtételadásnak megfelelő nyilvánosság előtt kell megtörténnie, erről a kötelezett félnek kell gondoskodnia. Ha a jogsértés sajtó útján történt, bíróság ítéletében meghatározza az elégtételnyújtás szövegét. Az elégtételadás hatékony módja az, amikor az elkövetett jogsérelemről szóló nyilatkozatot olyan körben teszi közzé, hogy a lehető legtöbb olyan ember eljusson, akik a jogsértéssel is találkoztak.

Az utolsó objektív védelmi eszköz a sérelmes helyzet megszüntetése, a megelőző állapot helyreállítása, az eszköz megsemmisítése. Adott esetben szükséges lehet ez a szankció, hogy megtudjuk szüntetni a jogsértő állapotot. A bíróság például egy könyv megsemmisítését rendelte el, mert személyiségi jogot sértőnek találta a könyv címét, borítólapját, a fejezetekben található megjegyzéseket, továbbá a könyv gerincét képező magnófelvételt. A sérelmet olyan súlyosnak tartotta, hogy nem látta elegendőnek a könyvbe egy nyilatkozat befűzése.⁴⁴

Az eddigiekben az objektív védelmi eszközök kerültek tárgyalásra. A törvény, egyfajta fokozatosságot állapít meg a felsorolásban. A sérelem súlya, a károkozás mértéke, továbbá a károkozás módja a döntő abban, hogy milyen ítéletet hoz a bíróság. Azonban meg kell állapítani, hogy ezek az eszközök önmagukban nem elég hatékonyak. Céljukat sem érik el minden esetben, hiszen ha egy

⁴⁴ Fővárosi Bíróság 47.Pf.VI.27.464/1987

képmás a nyilvánosságra került – például a füzesabonyi polgármester ügye – akkor az elégtételadás kapcsán az is értesülni fog a dolgról, aki esetleg még nem hallott róla. Ezek a védelmi eszközök alkalmasak arra, hogy megállapítsák a jogsértést és annak, az abbahagyására, elégtételadásra kötelezzenek, de nem biztos, hogy a sértett fél által elszenvedett értékminőség csökkenést reparálni tudják. Azt gondolom, hogy a kártérítés az a védelmi eszköz, ami a leginkább szolgálja a polgári jog sajátos, ám igazságos rendjét, a mellérendelt jogviszonyokat és az ebből következő reparációs elvet. Feltétlenül hangsúlyozni kívánom, hogy a személyiséget minden lehetséges módon védeni kell, de az eddig felsoroltak, csak korlátozott körben alkalmazhatóak.⁴⁵

7.2. Szubjektív védelmi eszközök

84. § (1) e) *kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.*

(2) *Ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírságot is kiszabhat.*⁴⁶

A kártérítés és a közérdekű célra fordítandó bírság a személyhez fűződő jogok védelmi eszköztárának úgynevezett szubjektív védelmi eszközei. Mindkét védelmi eszköznél az alkalmazás feltétele a felróhatóság. A kártérítés a leghatásosabb személyiségvédelmi eszköz, fontossága külön fejezetet igényel, ezért itt most csak a közérdekű bírsággal foglalkozom.

A bírság intézménye talán helytelenül kapott helyett a polgári törvénykönyvünkben. A polgári jog szellemiségétől idegen a represszió és a prevenció. Ezeknek az alapelveknek a közigazgatási

⁴⁵ Törő Károly: Sajtószabadság és személyiségvédelem, Magyar Jog 1990/6.

⁴⁶ 1959. évi IV. tv. A Polgári Törvénykönyvről

illetve a büntetőjogban van a helyük. „A kártérítés intézményének mindig van – az általános megelőző hatás érdekében - represszív funkciója”⁴⁷, s pont ez a képesség határozza meg azt, hogy ha a kártérítés címén igényelhető összeg, nem áll összhangban a sérelem súlyosságával, akkor mintegy kiegyenlítéskeppen van lehetőség az alkalmazására. Bírságot csak abban az esetben lehet kiszabni, amennyiben a kártérítés szabályai fennállnak. A bírság összegének megállapítása tekintetében, a törvényhozó segítséget nyújt a jogalkalmazónak. A magatartás felróhatóságát illetve a magatartás súlyosságát kell vizsgálnia a bíróságnak, majd ezek mérlegelése és a kártérítési összeg meghatározása után állapítja meg a bírság összegét. Fontos megjegyezni, hogy a bírságot nem lehet kereseti kérelem nélkül, hivatalból polgári perben megállapítani.⁴⁸

8. A kártérítés, mint személyiségvédelmi eszköz.

A kártérítés a leghatékonyabb eszköz a személyiségvédelmi eszközök között. A Ptk. idevágó rendelkezései szerint, akit személyhez fűződő jogában megsértenek, joga van kérni vagyoni és nemvagyoni kárának a megtérítését. A kártérítés intézménye a magyar magánjogban létező védelmi eszköz volt, ami komoly történelmi hagyományokkal bír. 1953-ban a Legfelsőbb Bíróság III. számú elvi döntése megszüntette a nem vagyoni kártérítés intézményét, arra való hivatkozással, hogy alkalmazása szemben áll „a szocialista erkölccsel”, „megalázó a szocialista ember számára”, „kifejezetten kapitalista szemléletet tükröz” stb. A Polgári Törvénykönyv 1977-es módosításával jelent meg ismét, a szilárd történelmi alapokon nyugvó, nemvagyoni kártérítés a magyar civilisztikába. A rendszerváltást megelőzően, pontosabban az Al-

⁴⁷ Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme... 176.old.

⁴⁸ Az úgynevezett sajtóbírság intézményét szabályozta, a máig hatályos sajtótörvény, amelynek létezése és alkalmazása vitatott volt. 1986. évi II. tv. 19.§ (4)-(6), amelyet hatályon kívül helyezett, az 1996. évi I.tv.161.§ a)

kormánybíróság 34/1992. számú határozatáig szöveg a következőképpen hangzott:

„A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja”

Az Alkotmánybíróság részben megsemmisítette a Ptk. eme rendelkezését, arra való hivatkozással, hogy „hiányzik tehát a személyiségi jogvédelem ott, ahol az elnehezülés nem bizonyítható vagy be sem következett... a szabályozás tehát e vonatkozásban is egyéb helyzet szerint diszkriminál, ez pedig az Alkotmány 70/A.§ (1) bekezdése értelmében megengedhetetlen.”⁴⁹ A bíróság sokáig a károsult vagyoni vagy társadalmi ellehetetlenülésétől tette függővé az igény érvényesíthetőségét. Ma a nem vagyoni kártérítés, mint a kártérítés egy fajtája került meghatározásra.

A kártérítés, akkor a legalkalmasabb a teljeskörű orvoslásra, ha a sérelem vagyoni kárt okozott vagy vagyoni eszközökkel elhárítható vagy csökkenthető a kár.⁵⁰ Az eszmei javakat, az ember értékét pénzben nagyon nehéz kifejezni, ezért ez a védelmi intézmény sem nyújt teljes körű védelmet.

Kártérítést követelhet mindenki, akit személyhez fűződő jogában megsértenek. A kártérítés feltétele a jogellenes károkozás függetlenül annak vagyoni vagy nem vagyoni mivoltától. Kimentheti magát felelősség alól, aki bizonyítani tudja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.⁵¹

A kártérítés megállapításának négy feltétele van: ok-okozati összefüggés a magatartás és a kár között, felróhatóság, immateriális kár, valamint a jogellenesség. A bíróság előtt, a sértett fél felperes-

⁴⁹ 34/1992. (VI.1.) AB határozat

⁵⁰ Törő Károly: Sajtószabadság és személyiségvédelem, Magyar Jog 1990/6.

⁵¹ Grosschmidt Béni „a kártérítési per bajnoká”-ról beszél, mert az mentesül a kár viselése alól, aki megnyeri a bizonyítást.

nek azt kell bizonyítania, „hogy a nem vagyoni kárt jelentő hátrány a károkozó jogellenes magatartása következtében keletkezett.”⁵² Ennek bizonyítása azonban meglehetősen nehéz, hiszen a kívülágban kell bizonyítani az ember lelkében megszenvedett kárt. A kártérítés mértékét, a bíróság mérlegelés útján állapítja meg, az eset körülményeitől függően.

9. Összegzés

Az eddigiekben, szó volt a személyiségről, amit egy folyammal példáztam, szó volt arról mi az hogy véleménynyilvánítás és sajtószabadság.

Ezeken az oldalakon nem tudtam teljesen feltárni egy-egy fogalomnak a pontos jelentését, de igyekeztem feltárni azokat a jelentéseket, amelyeket én megértettem, s fontosnak tartottam elmondani, leírni.

Véleményemet helyenként elmondtam, de nem fejthettem ki. Álláspontom az, hogy Magyarországon még nem érte el a felnőtt kort a személyiségvédelem. Az Alkotmánybíróság a rendszerváltozás után feladatának tekintette az alapintézmények korszerűsítését és a kortársi alkotmányos kultúra recipiálására törekedett.⁵³ Az Alkotmánybíróság határozataiban felépítette azt az alapot, amelyre a polgári jogi bíróságoknak építkeznie kell. Azonban ez a ház még nem készült el teljesen. A véleménynyilvánítás szabadsága közszereplők esetében eltér attól a gyakorlattól, amelyet az Alkotmánybíróság – hivatkozva a strasbourgi esetjogra is – kijelölt. Azt érzékeltem, hogy nem egységes még a bírói gyakorlat abban a tekintetben, hogy hol van a határ az alkotmányosan védett szabad véleménynyilvánítás és a személyhez fűződő jogok megsértése között. Úgy

⁵² Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme... 201.old.

⁵³ Súlyom László: Polgári jogi kérdések az Alkotmánybíróság gyakorlatában, Jogtudományi Közlöny

látom, hogy a bíróságok, nem egyöntetűen ítélik meg a közszereplők személyéhez fűződő jogaival kapcsolatos ügyekben

A nem vagyoni kártérítés megítéléséhez nem elegendő a jogellenesség megléte, ráadásul a sértett félnek kel bizonyítania a kárát. A kártérítés, mint személyiségvédelmi eszköz, reparatív jellegű szankció. A magyar jogalkotás és jogalkalmazás nem tette meg még azt a lépést, hogy úgynevezett büntető kártérítés kiszabását lehetővé tegye. A kártérítés kettős funkcióval bír: egyfelől egy alternatív életutat kell kínálnon a sérelmet szenvedett fél számára, másfelől – és ezt még csak egyes országok tették meg – egy büntetési elemmel is kell rendelkezzen.⁵⁴ A nem vagyoni kártérítés intézményének az alkalmazását ki kellene szélesíteni, továbbá az összegeket megemelni.

Azt gondolom, hogy a személyiség fogalma nem került vissza arra a megérdemelt helyére, ahol azt a jognak kell rendeznie. A dolgozatomban elején azzal kezdtem, hogy operettnyilas és múnáci”, „szekus”, „bögyatás”, „csurkista”, „nemzetvesztő”, stb. Lehessen véleményt mondani. Azt azonban nem tartom megengedhetőnek, hogy sértő kifejezések lássanak napvilágot. A véleményeknek megalapozottak kell, hogy legyenek. Nem szabad, hogy rágalmazzunk embereket. Azt hiszem, hogy Magyarországon még nem elég érett a társadalom, hogy a véleményének megfelelő módon adjon hangot.

A bíróságok ítélezését egyfajta nevelő célzatú ítélezési gyakorlatnak gondolom, amelynek során egyre inkább bővítik a vélemények határát. Azonban az 36/1994. AB határozat konkrétan kifejti, hogy hol van a határ. Személy szerint teljesen egyetértek ezzel a határozattal, és azt gondolom, hogy a közszereplőknek valóban nagyobb tűrőképességgel kell rendelkezniük, mint a magánszemélyeknek.

⁵⁴ Forrás: Lábady Tamás 2001. december 10-én, a PPKE JÁK-on tartott előadása.

Szeretném azt látni, hogy a magyar társadalom, újságírás, továbbá a közéleti szereplés a sajtót nem a mocskolódás eszközeként fogja gondolni. A jognak ehhez meg kell adni minden segítséget. Remélem ebben a fejlődésben magam is tevékenyen részt vehetek.

Felhasznált irodalom

- Balás P. Elemér** – Személyiségi jog, in: **Szladits Károly** (szerk.) Magyar Magánjog, Grill Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1941
- Bencsik Gábor**: Kie a sajtószabadság? Magyar Jog, 1992. 3. 165-166. p.
- Dr. Matúz György**: Személyiségi jogok és szólásszabadság, Perfekt, Budapest 2001
- Dr. Petrik Ferenc**: A személyiség jogi védelme, a sajtóhelyreigazítás, Hvgorac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest 2001
- Gomien Donna**: Rövid útmutató az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 1994
- Grád András**: Kézikönyv a strasbourgi emberjogi ítélkezéséről, Hvgorac Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest 2000
- Halmi Gábor** (fel.szerk.): Sajtószabadság és személyiségi jogok, Aduprint- Indok, 1998
- Halmi Gábor**: Közzereplők személyiségvédelme kontra közügyek vitathatósága. Fundamentum, 2000. 2.17-31. p.
- Halmi Gábor**: Új médiumok és az állam. Világosság, 1993. 4. 3-14. p.
- Jobbágyi Gábor**: Személyi és családjog, Szent István Társulat, Budapest 2000
- Kondorosi Ferenc**: Művészet a régi jog hálójában- avagy a vélemény szabadság az ecset és a toll hegyén. Acta Humana, 1996. 24. 36-41. p.
- Sólyom László**: A személyiségi jogok elmélete, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1983
- Sólyom László**: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon, Osiris Kiadó, Budapest, 2001
- Sólyom László**: Polgári jogi kérdések az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Jogtudományi Közlöny, 1994. 3. 99-107.

Törő Károly: A közéleti szereplés és a személyiségvédelem. Magyar Jog, 1991. 4. 217-222. p.

Törő Károly: Sajtószabadság és személyiségvédelem. Magyar Jog, 1990. 6. 512-524. p.

Zoltán Ödön: A sajtóról és szabadságáról. Magyar Jog, 1991. 12. 726-730. p.

A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1999

Gelencsér Zoltán

Sztrádán vajon gyorsabban jutunk Európába?

Az autópálya-építési program szükségességének és kivitelezésének vizsgálata, különös tekintettel a finanszírozási alternatívákra

1. A magyar gyorsforgalmi úthálózat jelenlegi állapotának kialakulása

A II. Világháború után a gazdasági konszolidációval párhuzamosan Nyugat-Európában komoly fejlődésnek indult az autópálya-építési ipar. 1956-ot követően már Magyarországon is érezhető volt a motorizációs robbanás előszele, aminek következtében megfogalmazódott az igény az ország gyorsforgalmi úthálózatának kiépítésére (autópálya, autópálya). /Dr. Vásárhelyi Boldizsár már 1942-ben kidolgozta az ország gyorsforgalmi úthálózatának tervét, amely fő vonalaiban nem sokban tért el a mai tervektől.¹ A magyar mérnökök nagy kihívással álltak szemben, ugyanis a nyugat-európai autópályák megtekintésére, valamint az azokon való tapasztalatszerzésre nem volt lehetőségük. Végül is az úthálózat fejlesztésének hívei sikerként könyvelhették el az építési programnak a különböző politikai apparátusokon való nehézkes keresztülvitelét, így pár német szabvány alapján 1961-től be is indultak a szükséges munkálatok.

¹ Berg Tamás: Magyarország gyorsforgalmi úthálózatának 10 éves fejlesztési programja, Közúti és Mélyépítési Szemle, 1999. október 377. o.

Az 1. fejezet megírásában nagyban támaszkodom erre az írásra, illetve Berg Tamással készített interjúmra